

IX

BIJLAGE: VOORTOETS

IX.1 Inleiding

Aanleiding en voornemen

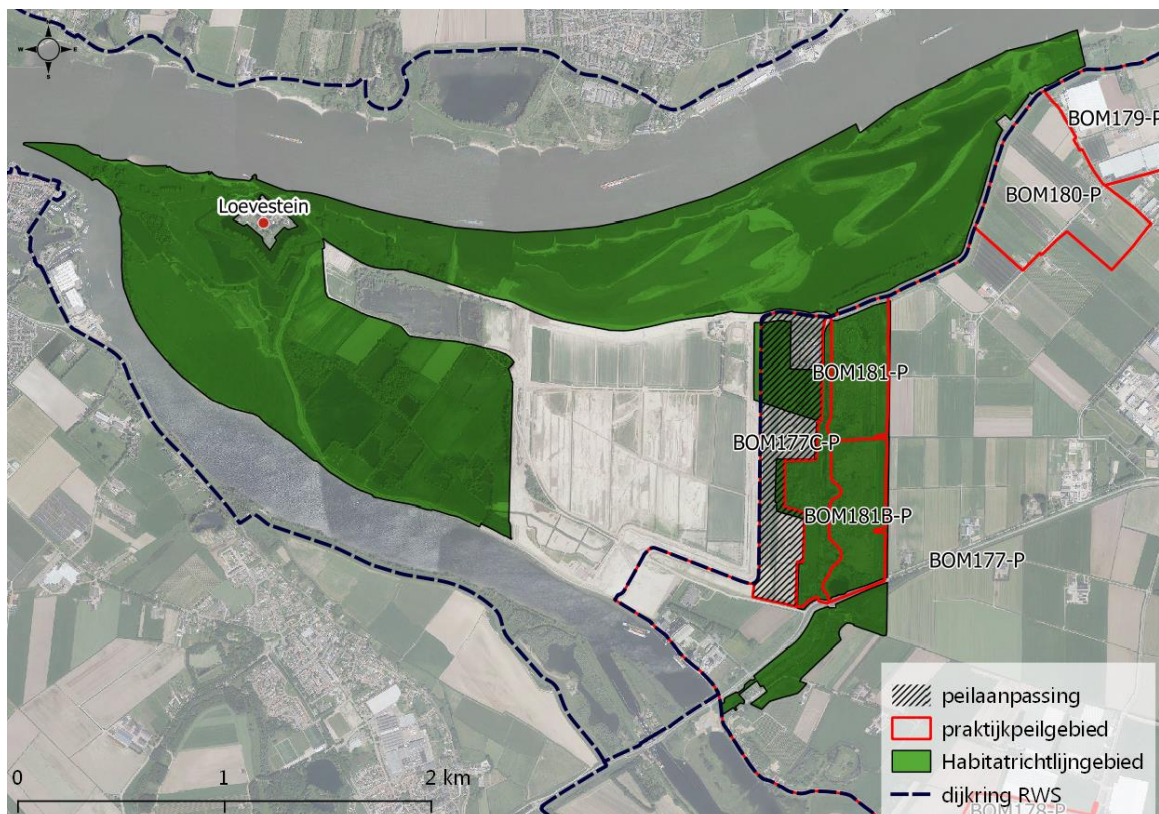
In het kader van het peilbesluit Bommelerwaard is een peilwijziging voorgesteld in peilgebied BOM177C-P (Afbeelding IX.1). Het voormalige landbouwgebied zal omgevormd worden tot natuur met een hogere waterstand. De peilen wijzigen van:

- zomerpeil = 0,2 m NAP / winterpeil = 0,0 m NAP naar;
- zomerpeil = 0,2 m NAP / winterpeil = 0,4 m NAP.

Het toekomstige peil fungeert als streefpeil. Het mag op een natuurlijke manier fluctueren met het neerslagoverschot en -tekort en mag wat uitzakken.

In de directe omgeving ligt het Natura 2000-gebied Loevestein. Dit is een deelgebied van het grotere Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem in de provincie Gelderland. De natuurwaarde van Loevestein is van internationaal belang. Om het gebied duurzaam in stand te houden is zij aangewezen als Natura 2000-habitatrichtlijngebied. Het Ministerie van EZ heeft de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied op 23 mei 2013 vastgesteld en heeft aangegeven voor welke typen natuur het gebied belangrijk is. Dit worden de instandhoudingsdoelstellingen genoemd. Het is bij wet verboden om zonder vergunning projecten te realiseren of andere handelingen te verrichten die een negatief effect hebben op deze instandhoudingsdoelstellingen. Het waterschap wil weten wat de effecten zijn van de peilwijziging in BOM177C-P op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied Loevestein. Hiervoor wordt een Voortoets uitgevoerd.

Afbeelding IX.1 Peilaanpassing en ligging Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem

Doel Voortoets

Door middel van een zogenaamde voortoets schatten wij in of de peilwijziging een significant verstorend of verslechterend effect heeft op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied Loevestein. Het juridisch kader is hieronder beschreven.

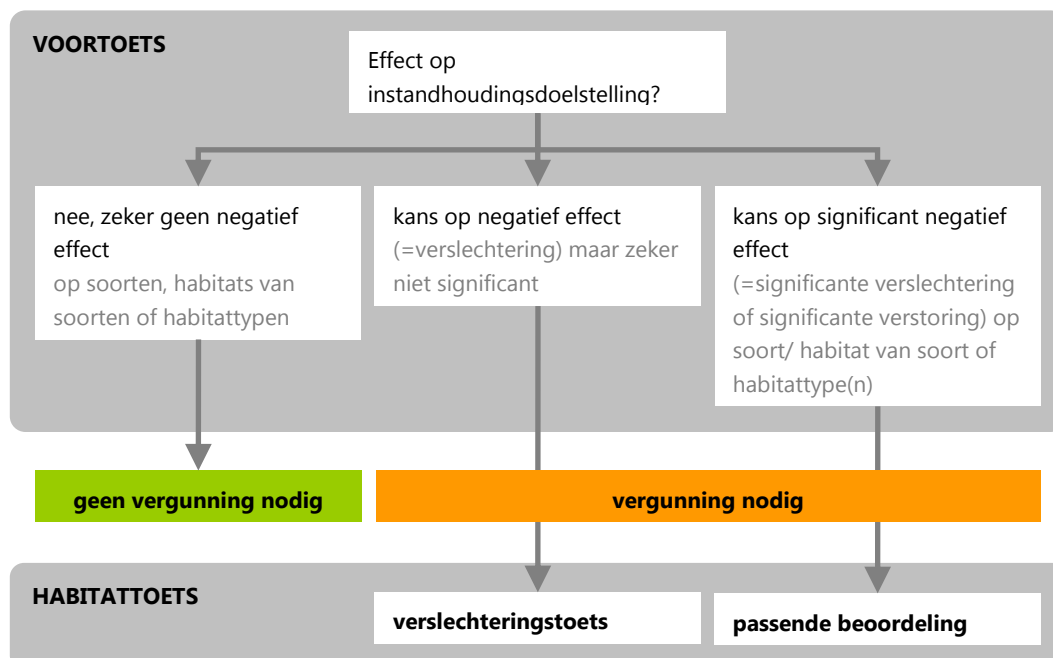
Wet natuurbescherming - gebiedsbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming in werking getreden. Deze wet vervangt de voormalige Natuurbeschermingswet 1998, Flora- en faunawet en Boswet. De regels met betrekking tot Natura 2000-gebieden hebben als doel het beschermen en in stand houden van natuurgebieden met bijzondere of kwetsbare waarden. Hiermee zijn verplichtingen uit de Europese Vogelrichtlijn (VR) en Habitatrichtlijn (HR), maar ook verdragen als bijvoorbeeld het Verdrag van Ramsar (Wetlands) in nationale regelgeving verankerd. Elk Natura 2000-gebied wordt aangewezen door middel van een aanwijzingsbesluit. In dit besluit wordt, behalve de ligging van het gebied, vastgesteld welke natuurwaarden in dat gebied beschermd zijn, de zogeheten instandhoudingsdoelen.

Nederland past een vergunningstelsel toe bij de bescherming van Natura 2000-gebieden¹. In artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming is vastgelegd dat het verboden is om zonder vergunning projecten te realiseren of andere handelingen te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstrend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen.

Effecten op Natura 2000-gebieden worden beoordeeld aan de hand van de instandhoudingsdoelen die in de aanwijzingsbesluiten voor de betreffende gebieden zijn vastgesteld. Instandhoudingsdoelen kunnen betrekking hebben op zowel habitattypen als habitat- en vogelsoorten. Wanneer significant negatieve effecten op deze instandhoudingsdoelen niet op voorhand uitgesloten kunnen worden is een passende beoordeling noodzakelijk. In het geval de passende beoordeling niet de zekerheid verschaft dat er geen sprake is van een aantasting van de natuurlijke kenmerken van het betrokken Natura 2000-gebied, moet de vergunning, c.q. de instemming, worden geweigerd, tenzij aan de 'ADC-criteria' voldaan wordt. Dit betekent dat er geen alternatieven zijn, er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang en dat door compensatie de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk gewaarborgd blijft.

Afbeelding IX.2 Checklist vergunningverlening Wet natuurbescherming

¹ De Wet natuurbescherming kent geen beschermingsregime meer voor Beschermde Natuurmonumenten. Beschermde Natuurmonumenten die in Natura 2000-gebieden liggen worden via dat Natura 2000-regime reeds beschermd. Los liggende Beschermde Natuurmonumenten zijn niet meer beschermd.

IX.2 Gebiedsbeschrijving en instandhoudingsdoelstellingen Loevestein

Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem bestaat uit drie aparte deelgebieden. Het deelgebied Loevestein, relevant voor deze voortoets, ligt rond het gelijknamige slot en bestaat uit buitendijkse, deels bekade en deels onbekade, graslanden en moeras in de uiterwaarden van de Waal en de Afgedamde Maas. Binnendijs ligt de Boezem van Brakel, een voormalig inundatiegebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De deelgebieden Pompveld en de Kornsche boezem liggen aan de overkant van de Afgedamde Maas op meer dan 3 km afstand. Hydrologische effecten van het voornemen zijn op voorhand uitgesloten waardoor deze deelgebieden in de Voortoets verder niet beschouwd worden.

In 2016 is het gebied Loevestein in het kader van het Ruimte voor de rivierproject Munnikenland ingrijpend aangepakt. De oude dijk is verlegd en de kom, die vroeger binnendijs lag, is vergraven (ontkleiing). Met dit systeemherstel is ruimte ontstaan voor water en laagdynamische riviernatuur. Hiermee is het na de Biesbosch en de Gelderse Poort het derde robuuste aaneengesloten natuurgebied langs de Waal.

Afbeelding IX.3 Munnikenland na uitvoering van het Ruimte voor de rivier-project in 2016

Instandhoudingsdoelstellingen

In het aanwijzingsbesluit voor Loevestein zijn de instandhoudingsdoelen voor de verschillende habitattypen en -soorten geformuleerd (zie Tabel IX.3). De knelpunten voor het behalen van deze doelstellingen zijn:

- 1 het beheer van de bloemrijke uiterwaarden is ontoereikend om de doelen te halen;
- 2 de beperkte invloed van de rivierdynamiek;
- 3 verdroging en eutrofiëring van het binnendijs gebied.

De eerste twee knelpunten zijn niet relevant voor deze Voortoets, aangezien de peilaanpassing binnendijs plaatsvindt. Verdroging en eutrofiëring van het binnendijs gebied is wel relevant.

Tabel IX.3 Essentietabel N2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem

Kernopgaven		
3.07	Vochtige alluviale bossen	Vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen en essen-iepenbossen) *H91E0_A en *H91E0_B uitbreiden mede ten behoeve van bever H1337.
3.11	Vissen en amfibieën	Laagdynamische wateren voor grote modderkruiper H1145, bittervoorn H1134 en amfibieën, zoals kamsalamander H1166.
3.13	Droge graslanden	Kwaliteitsverbetering en uitbreiding van stroomdalgraslanden *H6120, glanshaver- en vossenaarthooilanden (glanshaver) H6510_A.

Instandhoudingsdoelstellingen		SVI Landelijk	Doelst. Opp.vl.	Doelst. Kwal.	Doelst. Pop.	Kernopgaven
Habitattypen						
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	-	>	>		
H3270	Slikkige rivieroever	-	>	>		
H6120	*Stroomdalgraslanden	--	=	=		3.13,%
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	-	>	>		3.13,%
H91E0A	*Vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen)	-	=	>		3.07,W
Habitatsoorten						
H1134	Bittervoorn	-	=	=	=	3.11,W
H1145	Grote modderkruiper	-	>	>	=	3.11,W
H1149	Kleine modderkruiper	+	=	=	=	
H1163	Rivieronderpad	-	=	=	=	
H1166	Kamsalamander	-	=	=	=	3.11,W

Legenda

W	Kernopgave met wateropgave
%	Sense of urgency: beheeropgave
%	Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities
SVI landelijk	Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
=	Behoudsdoelstelling
>	Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
=(<)	Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Aanwezigheid habitattypen en - soorten ten opzichte van peilgebied BOM177C-P

In Afbeelding IX.4 is een uitsnede weergegeven van de habitattypenkaart van de provincie Gelderland. De volgende habitattypen zijn in of in de directe omgeving aangetroffen:

- H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden;
- H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea);
- H6510A Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver);
- H91E0A Vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen);
- H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen).

Tabel IX.4 Waarnemingen habitaatsoorten

Soort en jaar	Aantal individuen
Grote modderkruiper	
1995	8
2010	10
2012	1
Kamsalamander	
1997	33
2007	2
2010	120
2014	1.135

IX.1 Effecten

Voornemen

Peilgebied BOM177C-P is door de uiterwaardontwikkeling Munnikenland ingesloten geraakt tussen de nieuwe dijk en de Boezem van Brakel. Het langgerekte perceel is van Dunea. Er ligt een drinkwaterleiding in het gebied. Zij hebben het voornemen om de landbouwfunctie om te vormen naar natuur, passend bij natuurbeheertype N01.03 Rivier en moeraslandschap. Daarvoor is een peilstijging wenselijk. Dit kan echter niet te ver omdat dan de kans bestaat dat de Dunea-leiding gaat opdrijven. Een maximumpeil van 0,4 m NAP is mogelijk. Dit wordt bereikt door aan de zuidzijde van het peilgebied, ter hoogte van de Schouwendijk, een stuw te plaatsen en in het gebied nog een watergang te graven.

De peilen wijzigen van:

- zomerpeil = 0,2 m NAP / winterpeil = 0,0 m NAP naar;
- zomerpeil = 0,2 m NAP / winterpeil = 0,4 m NAP.

Er wordt geen inlaat voorzien. Het zomerpeil is dus eerder een streefpeil wat naar gelang het neerslagtekort nog verder kan uitzakken. Mogelijk dat de sloten droogvallen, maar de verwachting is dat er door kwelaanvoer er altijd wel water in zal blijven staan.

Effecten op habitattypen

Met een grondwatermodel is het effect van de peilaanpassing in BOM177C-P op het grondwater in het projectgebied en de omgeving doorgerekend. De effecten op de GVG (gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand) en GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand), beide sturend voor vegetatie, zijn hieronder getoond. Merk op dat de GLG bepaald is bij een waterstand van 0,2 m+NAP. In de praktijk kan het peil verder uitzakken. De GLG is dus mogelijk wat aan de natte kant, met name voor droge zomers.

Als eerste valt op dat de uitstraling naar de omgeving zeer beperkt is. De peilen staan onder sterke invloed van het rivierpeil en daarnaast blijft het peil in het peilgebied direct ten oosten van het projectgebied (BOM181A-P) ongewijzigd. Het is peil is daar in zowel de zomer als winter 1 m+NAP en ligt dus hoger. Daar waar wel een effect is waargenomen, is sprake van vernatting. Zowel de GVG als GLG zijn hoger. Meer als de helft van het effect treedt op buiten de N2000-begrenzing. Binnen de begrenzing ligt het Dunea-terrein in de omgeving van het pompstation (noordzijde peilgebied).

Habitattypen die in de invloedssfeer liggen, liggen op de rand van het peilgebied en zijn:

- H6510A Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver);
- H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen).

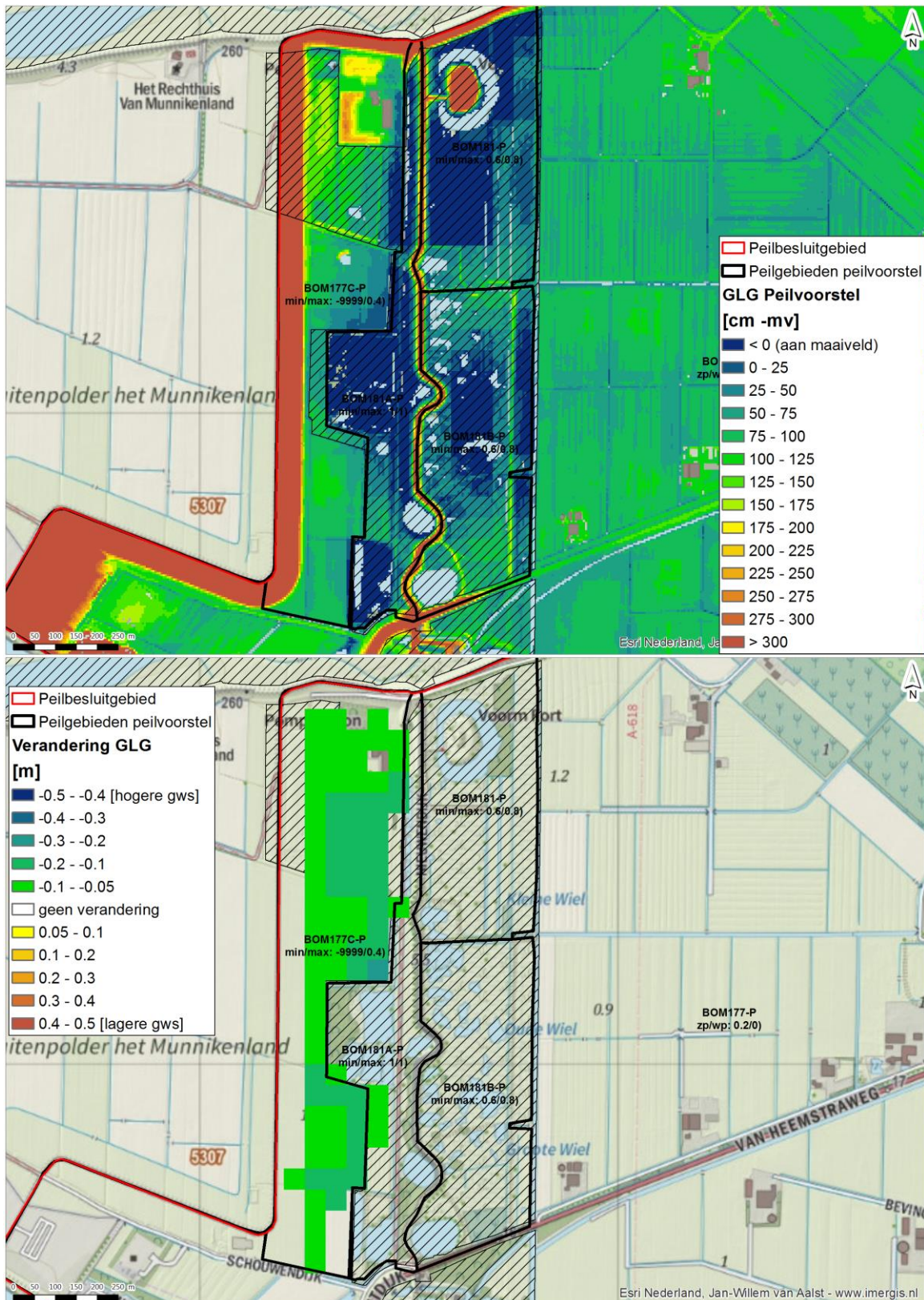
Daarnaast de twee zoekgebieden:

- ZGH3150 Zoekgebied Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden;
- ZGH91E0B Zoekgebied Vochtige alluviale bossen (essen-iepenbossen).

Dit zijn allemaal typen die baat hebben bij hoge grondwaterstanden. Inundatie in het voorjaar wordt goed verdragen. En ook de vrij hoge grondwaterstanden in de zomer (GLG) liggen binnen de milieucondities die nodig zijn voor de habitattypen. De Meren met krabbenscheer zijn niet afhankelijk van de grondwaterstand. De kwelflux zal door de peilaanpassing in de naastgelegen peilgebieden mogelijk licht toenemen, wat eerder gunstig is voor de waterkwaliteit dan negatief. **De ingreep heeft dus geen negatief effect op de habitattypen en daarmee niet op de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen**

Daar waar de zoekgebieden liggen, zijn de grondwaterregimes uitstekend geschikt voor de betreffende habitattypen. Het zoekgebied voor de essen-iepenbossen is nat in het voorjaar, maar wat droger in het najaar. Het zoekgebied voor de meren met krabbenscheer is kletsnat, in zowel het voorjaar als de zomer. Een goede plek om kansen te zoeken voor dit habitat. **De ingreep maakt de kansen voor deze typen dus niet onmogelijk en dus wordt behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitats niet belemmerd.** Uiteraard is de voedselrijke bouwvoor als gevolg van het voormalige landbouwgebruik wel een aandachtspunt voor natuurontwikkeling, maar dat was het ook al zonder de peilwijziging.

Afbeelding IX.6 Effecten van de peilaanpassing in peilgebied BOM177C-P op de GLG (boven GLG t.o.v. maaiveld, onder verschil t.o.v. oorspronkelijke situatie)

Effect op soorten

De peilstijging leidt tot vernatting van de percelen in de winter en zomer (zie GVG en GLG hierboven). Daarnaast tot verhoging van de slootpeilen in de winter en mogelijk, tijdens droge zomers, tot het uitzakken van de slootpeilen in de zomer. Het grootste deel van de effecten ligt buiten de N2000-begrenzing.

Voor de kamsalamander en vis heeft vernatting geen direct negatief effect. Een indirect effect speelt via de waterkwaliteit. Op termijn zal de waterkwaliteit baat hebben bij de omvorming van landbouw naar natuur (geen bemesting meer) en het meer natuurlijke peilbeheer (minder instroom gebiedsvreemd water, beïnvloed door landbouw). Er is vooralsnog geen sprake van dat de nu aanwezige, nutriëntenrijke bouwvoor wordt afgegraven. Dat is een risico voor de waterkwaliteit. Vernatting van voormalige landbouwpercelen leidt namelijk in veel gevallen tot interne eutrofiëring. Fosfaat wat nu gebonden is aan ijzer in de onverzadigde bodemzone kan bij vernatting vrijkomen. In de percelen leidt dit tot dominantie van bijvoorbeeld pitrus, maar in de sloten en poelen waar het grondwater in uitkomt, kunnen eutrofiëringsproblemen ontstaan zoals woekering van alg en kroos waardoor de ontwikkeling van waterplanten benadeeld wordt. Deze eutrofiëringsproblemen zullen op termijn verdwijnen (op een gegeven moment is het fosfaat uitgespoeld en afgevoerd), maar dat kan jaren duren. Voor de beide modderkruipers is dit niet zo'n probleem, die gedijen ook goed in eutroof water, maar bittervoorn en kamsalamander hebben juist baat bij een goede waterkwaliteit met helder en plantenrijk water. Of de waterkwaliteit achteruit gaat is niet zeker, dit hangt namelijk ook af van de kwelflux en kwelkwaliteit en aanwezigheid van anders stoffen in de bodem zoals calcium (gunstig) en sulfaat (ongunstig). Maar in het uiterste geval gaat de waterkwaliteit achteruit en neemt het aantal individuen van de bittervoorn en de kamsalamander af.

Naast vernatting treedt mogelijk, in droge zomers, ook lokaal droogval op van sloten. Het slootpeil wordt immers niet meer actief op niveau gehouden. Door de aanwezigheid van kwel en het onregelmatige verloop van de slootbodemp, zullen er naar verwachting altijd plekken met water aanwezig blijven waar de vissen in kunnen overzomereren. De aanleg van zogenaamde viskuilen kan de vissen helpen om deze periode nog beter door te komen (minder kans op predatie, minder kans op sterfte door periodiek slechte waterkwaliteit). De kamsalamander komt vooral buiten de sloten voor. Incidentele droogval van poelen is doorgaans juist gunstig voor de kamsalamander. Kortom, wanneer droogval niet te vaak achter elkaar voorkomt (elk jaar) en er voldoende overlevingsmogelijkheden zijn (viskuilen), heeft dit geen nadelige effecten op de populaties van vis en kamsalamander. Onduidelijk is echter hoe vaak droogval zal plaatsvinden.

Beoordeeld moet worden wat het effect is op de instandhoudingsdoelstellingen van beide soorten. In het Beheerplan Natura 2000 - 071 Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem van de provincie Gelderland (2016) is beschreven of en hoe de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten behaald worden. Daaruit blijkt dat voor geen van de soorten het peilgebied, en meer bijzonder het gebied binnen de N2000-begrenzing (rondom pompstation Dunea), cruciaal is voor de instandhoudingsdoelstellingen:

- bittervoorn: Loevestein herbergt een levensvatbare populatie bittervoorns in wateren met een beperkte dynamiek. Door uitvoering van het project Munnikenland zal het leefgebied van de soort in de aan Loevestein grenzende Buitenpolder het Munnikenland sterk toenemen. De doelstelling 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie' voor de bittervoorn wordt gehaald;
- grote modderkruiper: In deelgebied Loevestein is alleen ruimte voor instandhouding van de populatie. Het is voldoende om de populatie in de Boezem van Brakel duurzaam in stand te houden door verbetering van de waterkwaliteit en een gericht beheer. In de deelgebieden Pompveld en Kornsche Boezem is ruimte voor uitbreiding;
- kleine modderkruiper: Loevestein herbergt een levensvatbare populatie kleine modderkruipers in wateren met een beperkte dynamiek. Door uitvoering van het project Munnikenland zal het leefgebied van de soort in de aan Loevestein grenzende Buitenpolder het Munnikenland sterk toenemen. De doelstelling 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie' voor de kleine modderkruiper wordt daarmee gehaald;
- kamsalamander: Het Dunea-gebied wordt gebruikt voor overwintering in de bossages, en dat kan na de peilaanpassing nog prima plaatsvinden, maar voor de voorplanting krijgt het gebied geen rol toebedeeld. Levensvatbare populaties komen voor rondom het slot Loevestein, in de Brakelse Benedenwaarden en in de Boezem van Brakel. De instandhouding van deze populaties door een gericht beheer, gericht op terugzetten van verlanding, is voldoende voor de doelstelling 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie'.

We concluderen dat door een mogelijke achteruitgang van de waterkwaliteit en de mogelijkheid van droogval van (delen) van sloten in het peilgebied BOM177C-P de populaties van vis en kamsalamander achteruit kunnen gaan, maar dat dit geen significant negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelstelling 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie' van beide soorten.

IX.1 Conclusie Voortoets

Getoetst is wat de effecten zijn van een peilwijziging in peilgebied BOM177C-P op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld en Kornsche Boezem ten aanzien van habitats en habitatsoorten. Hieronder is de conclusie samengevat.

Habitattypen:

- de peilwijziging heeft een zeer beperkt uitstralingseffect naar de omgeving. Habitattypen binnen die zone worden niet benadeeld. De ingreep heeft dus geen negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen van het N2000-gebied;
- daar waar zoekgebieden liggen, zijn de grondwaterregimes uitstekend geschikt voor de betreffende habitattypen. De ingreep maakt de ontwikkeling van deze typen niet onmogelijk. Het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitats wordt niet gehinderd.

Habitatsoorten:

- de aanwezigheid van habitatsoorten in het gebied is niet duidelijk. Recente en gebiedsgerichte monitoringsdata ontbreken. Historische data wijst op aanwezigheid van kamsalamander en grote modderkruiper. De aanwezigheid van ook de bittervoorn en de kleine modderkruiper kunnen echter niet uitgesloten worden. De rivierdonderpad zal in het peilgebied niet voorkomen. Dat is een echte riviervis. In de beoordeling is uitgegaan van het voorkomen van kamsalamander, grote en kleine modderkruiper en bittervoorn;
- er bestaat kans op verslechtering van de waterkwaliteit en periodieke droogval van (delen) van sloten en poelen in het peilgebied. Dit is mogelijk nadelig voor de populaties van vis en kamsalamander;
- een eventuele achteruitgang van populaties van vis en kamsalamander heeft geen significant negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen. Elders in het gebied is voldoende ruimte of zijn er voldoende mogelijkheden om populaties in stand te houden en/of uit te breiden.

Er vinden geen significant negatieve effecten plaats op de instandhoudingsdoelstellingen. De peilwijziging in peilgebied BOM177C-P is daardoor toegestaan zonder vergunningaanvraag.